Alqueries i torres de la Vall de Xàbia

Els castells Andalusins de La Marina Alta

La vall de Xàbia a l'època andalusina es caracteritza per una ocupació de petits assentaments (en coneixem més de vint) que formarien part de les diverses alqueries en què s'organitzava aquest territori. La majoria es situen als peus de la muntanya, a prop de les terres de conreu. Tanmateix hi ha alguns llocs en zones més abruptes de muntanya, com la Plana Justa i el Montgó, amb una explotació que estaria orientada a la ramaderia. També hi han establiments litorals, dedicats a la pesca i el comerç, com aquells documentats a l'illa del Portitxol o la punta de la Fontana.

Un dels elements definitoris d'aquests assentaments andalusins a casa nostra és, a més de la troballa de ceràmiques en superfície, les sitges o pouets de moro, com es coneixen popularment. Es tracta d'estructures excavades a les margues blanques del subsòl amb una boca circular de 0,50 metres i un cos de perfil acampanat o globular d'1,50 a 2 metres de fondària. La funció d'aquests dipòsits era emmagatzemar la collita dels cereals i preservar-la de la humitat, els rosegadors i els insectes. Aquest aliment servia de proveïment a la comunitat, però també per a vendre'l i aconseguir moneda per pagar els tributs.

Alqueria de Cansalada. Boca de sitja (pouet de moro)
Alqueria de Cansalada. Boca de silo (pouet de moro)
Alqueria de Cansalada. Mouth of the grain store (pouet de moro)

Rebaldí. Boca de sitja (pouet de moro)
Rebaldí. Boca de silo (pouet de moro)
Rebaldí. Mouth of grain store (pouet de moro)

Alqueria de Cansalada. Boca de sitja (pouet de moro)
Alqueria de Cansalada. Boca de silo (pouet de moro)
Alqueria de Cansalada. Mouth of the grain store (pouet de moro)

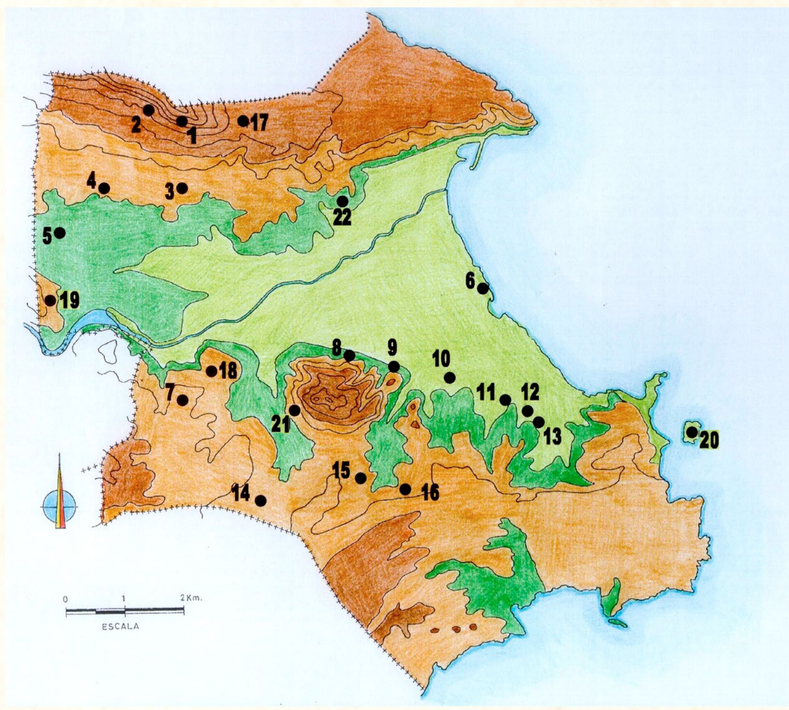

Terme de Xàbia. Situació dels jaciments d'època islàmica
Término de Xàbia. Situación de los yacimientos de época islámica
Xàbia municipality. Location of Islamic sites

Tossalet Rodat. Gerreta trobada en una sitja. Segle XII
Tossalet Rodat. Jarrita encontrada en un silo. Siglo XII
Tossalet Rodat. Small jar found inside a grain store. 12th century

Torre de les Capçades. Safa amb esmalt turquesa. Segles XII-XIII
Torre de les Capçades. Ataifor con esmalte turquesa. Siglos XII-XIII
Torre de les Capçades. Plate with turquoise glaze. 12th –13th centuries

Torre de les Capçades. Caduf de sénia. Segles XII-XIII
Torre de les Capçades. Arcaduz de noria. Siglos XII-XIII
Torre de les Capçades. Bucket of a waterwheel. 12th –13th centuries

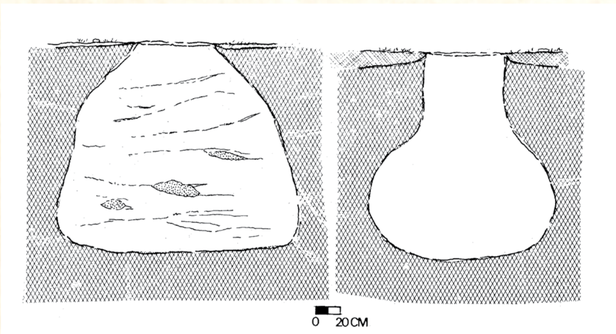

Torre de les Capçades i tossalet Rodat. Seccions de dues sitges
Torre de les Capçades i tossalet Rodat. Secciones de dos silos
Torre de les Capçades i tossalet Rodat. Section of two grain stores

Torre de les Capçades. Sitja (IV) apareguda durant unes obres
Torre de les Capçades. Sitja (IV) aparecida durante unas obras
Torre de les Capçades. Store No 4, which appeared during building works

Torre de les Capçades. Sitja (IV). Base seccionada
Torre de les Capçades. Sitja (IV). Base seccionada
Torre de les Capçades. Store (4). Section of the base

Vall de Pexet. Safa esmaltada amb decoració policroma possiblement "kairouani". Segle XI
Vall de Pexet. Ataifor esmaltada con decoración policroma posiblemente "kairouani". Siglo XI
Vall de Pexet. Glazed plate with polychrome decoration possibly "kairouani". 11th century

Torre de les Capçades. Reconstrucció segons Villalba i Bolufer
Torre de les Capçades. Reconstrucción según Villalba y Bolufer
Torre de les Capçades. Reconstruction by Villalba and Bolufer

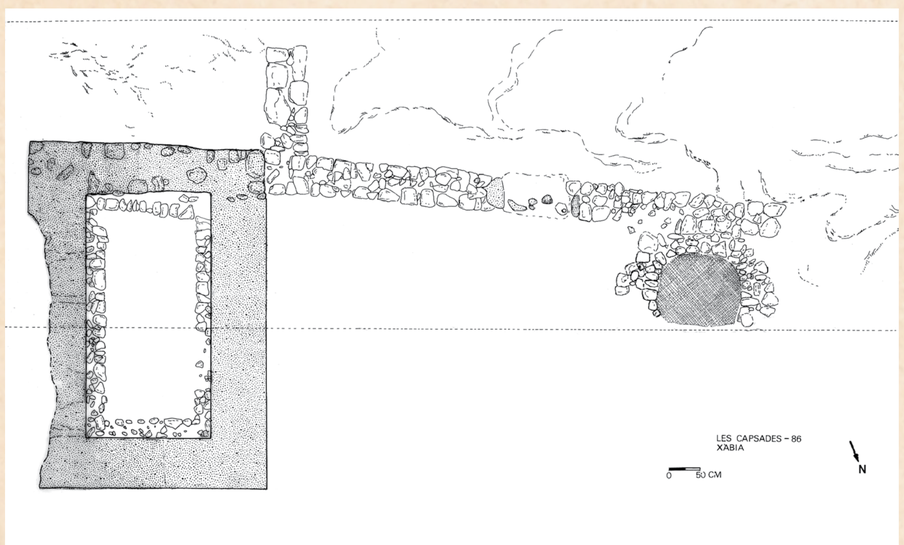

Torre de les Capçades. Plànol de l'excavació segons Bolufer
Torre de les Capçades. Plano de la excavación según Bolufer
Torre de les Capçades. Plan of the excavation by Bolufer

De tot el territori que ara ocupa el terme de Xàbia no es coneix cap cita documental que parle de la seua organització política i social en època andalusina. Se suposa que el terme castral del qual depenien les alqueries era el del castell de Dénia. La llunyania d'aquest va fer que els llocs de població més importants alçaren una torre per a vigilar i refugiar-se en cas de perill.

L'única estructura defensiva constatada arqueològicament és **la torre de les Capçades**, situada en la vessant d'un dels tossalets que delimiten la zona meridional del Pla, a certa distància de les terres més fèrtils. La torre està formada per un sòlid basament de planta rectangular de 5'60 x 3,85 metres i una altura màxima conservada d'1'70 m, construïda amb encofrats de morter de calç i còdols, enlluïda a l'exterior amb un fi morter de calç. En el seu origen tindria almenys dues altures amb una terrassa plana per albirar la vall i bona part de la badia, i servia de refugi als habitants del llogaret.

En el costat oest de la torre se va recolzar un habitatge del qual sols resten dos murs, amb el llindar d'accés i un forn de pa adossat a la paret exterior. Aquesta construcció exemplifica les poques restes conservades dels edificis que formarien part d'una alqueria estructurada al voltant d'una torre. Sabem per les restes arqueològiques trobades, que s'habitaria a finals del segle XI i continuaria fins un poc més de la conquesta cristiana.

Torre de les Capçades. Base circular d'un forn de coure pa. Segles XII-XIII
Torre de les Capçades. Base circular de un horno de cocer pan. Siglos XII-XIII
Torre de les Capçades. Circular base of a bread oven. 12th - 13th centuries

Torre de les Capçades. Basament de la torre. Any 1986
Torre de les Capçades. Cimiento de la torre. Año 1986
Torre de les Capçades. Foundation of the tower. 1986

Torre de les Capçades. Basament de la torre actualment
Torre de les Capçades. Cimiento de la torre actualmente
Torre de les Capçades. Foundation of the tower as it is now

Vila de Xàbia. Sitja andalusina apareguda al carreró del Sagrari
Vila de Xàbia. Silo andalusí aparecido en el callejón del Sagrario
Vila de Xàbia. Islamic grain store found in Sagrario alley

Alqueria de Lluca. Abocador amb abundants restes ceràmiques. Segle XII
Alquería de Lluca. Basurero con abundantes restos cerámicos. Siglo XII
Alqueria de Lluca. Rubbish dump with abundant pottery shards. 12th century

Gràcies a la documentació cristiana, sabem de l'existència d'altres torres. En la part més alta del tossal on s'assenta la vila de Xàbia, hi ha diverses referències que situen la **torre d'en Cayrat** en el pati de l'antic convent de les Agustines, on ara s'alça el mercat. Possiblement aquesta construcció serviria de refugi a la població de l'alqueria de la qual només coneixem dos sitges i alguns materials ceràmics de cronologia andalusina recuperats en diverses excavacions urbanes.

La documentació d'època cristiana esmenta també diverses alqueries, ben segurament d'origen andalusí, que en algun cas van continuar durant els primers temps de la conquesta feudal. Així, s'esmenta la donació de la **torre i alqueria de Benimadroc** el 4 de juliol de 1264, que Jaume I va concedir a Galcerà de Cruanyes, ubicada en la partida del mateix nom a redós del Montgó, on s'han recuperat restes ceràmiques en superfície. També coneixem l'existència de les **alqueries de Cansalada, Terradola i la Font d'Andó**. Una de les més importants va ser, sense dubte, **l'alqueria de Lluca**, donada pel rei a Àlvar de Sapena el 1256, lloc on es conservaven fins a principis dels anys seixanta del segle passat, les restes d'una torre que defensava dita població, coneguda popularment com **la Presó**. L'assentament s'emplaçava en el camí cap a Benitatxell en una vessant orientada cap a l'est. L'arqueologia va constatar les restes d'un abocador de cronologia andalusina del segle XII així com estructures i materials de la posterior ocupació cristiana dels segles XIV i XV.

AMVX
AMICS DEL MVSEV DE XÀBIA
MUSEU ARQUEOLÒGIC I ETNOGRÀFIC MUNICIPAL DE XÀBIA "SOLER BLASCO"
AJUNTAMENT XÀBIA
Regidoria de Cultura